

В. А. Мелешко, М. І. Степаненко

м. Полтава

Мольфар поетичного слова

Рецензія на видання:

Дзюба А. Мольфарові мандри: поетичний збірник.
Київ: Автограф, 2017. 328 с.

«Мольфарові мандри» – назва збірки, але й не лише: то передовсім її визначальна, домінантна сутність. Бо мольфаром у гуцульській культурі називають наділену надприродними здібностями людину, на зразок ворожбита, чарівника чи мага; бо мандри – це акт/процес/поняття багатогранне, суб'єктивне, «розкидане» в часі та просторі; бо поет Андрій Дзюба подібно до мольфара ворожить і заворожує/причаровує словами, тими словами, які, мов «Пелюстки на сонці», знаходять «Червону шпарину» та плодоносять «Гіркий мед», щоб мандрувати/«спацерувати» до душі й розуму читача. Митець любить слово, уміє ним грати, іронізувати, печалитися, десь «на тридцять п'яти паралелі», десь вузькою «вулицею, камінням блискучим», десь, де у «бубен Місяця щосили/б'є чорна вересу рука», він буде «смикати вірші» й осінні збирати «в альбом акварелі». Автор «запрошує до мандрів». Запрошує проникнути в сутність його мистецького Слова.

Дзюбина поезія – «ще з часу модерністів». І це дійсно так. Його модерна лірика має питомо національний колорит, оскільки мистецькі твори автора виконують не лише мистецьку роль, а й суспільну, національну. «Червоно-чорне» – один із віршів, що потверджує сказане нами. Короткі, уривчасті речення створюють атмосферу руху, супротиву, боротьби: «Бий у набат!», «Шикуюмо ряди», «Ми стоїмо, помножені на лють». Автор вишукано-образно вказує/називає ворога: «Північний вітер» (асоціативно напливає «Дума про Трьох Вітрів» Павла Тичини), «товариші». А далі – іронія, що її теж уважають питомою українською художністю: «Ми тут на них не те щоб не чекали, але не так». Направду, сила та, «що проти нас», віддавна наближалася «до наших хат».

Ліричний герой (а може, автор?!) ставить споконвічне «рідне» питання, болюче, актуальне, особливо нині: «Хто поведе?». Він шукає новітнього Мойсея, котрий, повівши за собою з рабства людей, знав і мету, і дорогу великого походу. Ті, кому потрібен чільник, уже «до бою <...> готові», «помножені на лють», але для них нинішні організатори – «наглядачі», які «матюччями плюють».

Показово, що борці не лише плекають надію на поводири/месію/керівника, вони апелюють і до захисної вищої сили:

*Якщо про нас згадає Божа Мати,
то, може, й відведе нас від біди.*

Сутнісними щодо аналізованої поезії бачимо два моменти: 1) ліричний герой не відділяє себе від інших, використані багаторазово множинні особові займенники – «наших», «ми», «нас» – творять нерозривну цілісність, вияскравлюючи згуртованість тих, хто чинить спротив ворогам; 2) наявність «багаторазових» художніх засобів. Звернемося хоча б до фрази «Ми стоїмо, помножені на лють». Це, на нашу думку, передовсім гіперболічна метафора, але й одночасно алогічний перифраз, адже автор розкладає назву певного об'єкта на його істотні й характерні ознаки, вимодельовуючи своєрідну математичну формулу гніву, незаперечну готовність діяти. Така частковість, зазначена нами, стає закономірністю, адже в багатьох віршах поет вдається до алогічності. Вона й визначає оригінальність написаного.

Прикметно, що у вірші «Червоно-чорне» автор завуальовано-образно наголошує: боротьба відбувається не лише в реально-зовнішньому світі, не менш запекла війна йде у внутрішньому, на рівні душі: «Шукай у вовчій ямі шмат душі». Тож автор уводить образ Бога, який «зняв вінок терновий з голови». Він не мученик, а воїн?! Наше питально-окличне речення спричинене тим, що майже всі вірші «Мольфарових мандрів» марковані розірвано-відкритими фіналами, які часто дистанційовані від строфи, винесені в окремий рядок (наприклад, «Вічний кріпак», «Приходь, як буде лишок часу...», «Я чекаю. Мені вас треба», «Каприз», «Варнак», «Келих білого до моллюску...», «Послушник» та ін.).

Автор часто, особливо в першому розділі, звертається до образу Ангела, того, який – із великої літери. Ангел у віршах збірки разом із людьми «правди шукає», йому «крик розриває уста». Де? коли? чому це так? – і відповіді-натяки в заголовному та прикінцевому рядках: «Вітер пропах горілою гумою» – «Сяюча Сотня до бою готова!». Тож Ангел тут не охоронець, а борець, бунтар, один із тих, котрі «Стали на спротив». Коли «Майдан стояв», він – у нерозривній сув'язі з поетами, виконавцями власних пісень («Снівали менестрелі, вторив Ангел»). Там, на Майдані, перебував і той, хто «розп'ятий на хресті». До речі, образ-згадка Ісуса Христа присутній у багатьох віршах збірки. Повторюваність образів, явищ, понять характерна для «Мольфарових мандрів». Часто виграють різними переливами

музичні терміни, море й похідні від нього, чужі міста, вірш, віршування та ін.

«Я до Янгола йду на Ви», – заявляє ліричний герой твору «Тортури», а в поезії «Старий мудрак, відклавши Тору...» – про те, що «беруть нас янголи у найми/носити з урвища руду».

В інтимній поезії Ангел уподібнюється до людини; і тоді він – «печальний Ангел», подеколи навіть – «Чорний». Зрідка ліричний герой, аби привернути увагу коханої, буде «з себе ангела вдавати». Це – не хитрість і не обман, це – прагнення стати кращим, стати втіленням усіх чеснот. Йому, ліричному героєві, таке вдавання/очищення конче потрібне, адже він утратив своє кохання («рахувати буду сорок днів») і тепер, «витончений в слово», вийде з гри, бо віднайшов себе, бо з'єднались душа й тіло («Тінь сновиди хлюпнулась у тіло»).

Отже, поет уміє майстерно творити різнопланові змісти одного й того самого поняття.

Автор полюбає нагромаджувати слова, надаючи їм нового семантичного звучання, перетворювати їх у чудернацькі образи. Так, у строфі

*Вранці я ходитиму на риф,
буду там рибалити до ночі
і любити буду кого схочу,
кинувши у небо білий кліф*

магнетично притягує слово-образ «кліф». Пряме його значення – «прибережне підводне урвище, що утворюється від дії морського прибою» – на перший погляд, не співвідноситься з тим, як воно витлумачене в поета Дзюби. Проте в контексті окремого вірша «Гра» і першого розділу загалом кліф прочитується глибинно: світ для ліричного героя особливий, небо може прихилитися до землі, а земля піднятися дгори.

Дещо незвичним видається нам поєднання в багатьох творах збірки вишуканих слів із буденною, повсякденною, діалектною, подекуди жаргонною лексикою: «з вітру я беру вірші» – «клапоть *драної* душі», «Я читаю Святе Писання» – «Верещать у плацкарті *шмари*», «Я осінні збираю в альбом акварелі» – «нагадував *хвойдам* великого дятла», «Я відчуваю сутінки на дотик» – «він, *падло*, любить грімкі попури», «вернуся я, зійду з роси» – «Софіти *луплять* з чорних веж», «Співати

нам будуть птахи» – «Тримаю *хвоста* волану», «стакато» – «*Дзигаря*», «брудершафт» – «*гранчака*», – «сонячну Валлетту» – «*зайди*» та ін.

Спостережений нами словесний дисонанс наштовхує на думку про те, що в поезіях «Мольфарових мандрів» маємо одну з *постмодерних* ознак – злиття різних стилів мовлення. Митці-постмодерністи цілком виправдано вдаються до суміші «канонічно розмежованих високого та низького стилю» (Ю. Ковалів, 2007). У зв'язку з цим виникає резонне запитання: а як щодо нашого твердження про модерність віршів А. Дзюби, висловлені раніше? Відповідь: на українському літературному ґрунті закономірним є синтез напрямів/стилів/течій; український постмодерн зароджувався не після чи як різке протиставлення модерну, а як його відгалуження, розвивався в його надрах (таке твердження подибуємо в працях Тамари Гундорової, і воно нам імпонує).

А тут ще й Дзюбине, висловлене в третьому розділі: «Який то я “модерніст”?» І відразу, щоб ніхто не сумнівався в його особливій модерності, уживає неестетичні слова: «Я чалю, як борт мазуту».

Модерно-постмодерними «прочитуємо» вміння поета А. Дзюби ввести у вірші істини багатьох людей, націй, культур, що породжує відчуття надзвичайної ерудованості (у «чистих» модерністів – інтелектуальності): «Слово від Луки», «Овертоун, Шотландія, арочний міст», «Тут є Wi-Fi», «Під старовинні рондо “Grazioso”», «Маки на кургані. Овець отара», «Ми пройшли з Еїлата в Табу/через пустош», «щезник грає у лото?» тощо.

До основних принципів художнього світу А. Дзюби зараховуємо затемнення змісту, що виявляється в насиченій метафоричності, та гру, головно пафосну (іронія, гумор) і словесну. Це, зрозуміло, лише окремі штрихи до секретів поетичної творчості митця, який упевнено входить у літературну стихію, торуючи самобутній шлях. Віримо, що цей майстер слова не зіб'ється з путі, порадує нас новими збірками, які неодмінно знайдуть своїх удячних шанувальників і прискіпливих та мудрих дослідників.

Мелешко Віра Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (вул. Остроградського, 2, Полтава, 36000, Україна); e-mail: mele48@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-6224-5201>.

Мелешко Вера Анатольевна, кандидат филологических наук, доцент, Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко (ул. Остроградского, 2, Полтава, 36000, Украина); e-mail: mele48@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-6224-5201>.

Meleshko Vira, PhD in Philology, Associate Professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ostrogradski Street, 2, Poltava, 36000, Ukraine); e-mail: mele48@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-6224-5201>.

Степаненко Микола Іванович, доктор філологічних наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (вул. Остроградського, 2, Полтава, 36000, Україна); e-mail: allmail@pnpu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>.

Степаненко Николай Иванович, доктор филологических наук, профессор, Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко (36000, г. Полтава, ул. Остроградского, 2); e-mail: allmail@pnpu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>.

Stepanenko Mykola, Doctor of Sciences (Philology), Professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ostrogradski Street, 2, Poltava, 36000, Ukraine); e-mail: allmail@pnpu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>.